

«Els museus de la Ciència i la Tècnica han de ser llocs de referència per culturitzar la societat i no per socialitzar la cultura»

ENTREVISTA. Jaume Perarnau Llorens és l'actual director del Museu de la Ciència i Tècnica de Terrassa, ha estat documentalista de l'Arxiu Nacional de Catalunya, pel que fa al fons d'empreses des del 1991 al 1993. Doctor en Història de la Tècnica per l'Escola d'Alts Estudis en Ciències Socials de París, cofundador de la revista "Dovella" i redactor d'"El Correo Catalán", ha format part de les juntes directives del Centre d'Estudis del Bages, Amics de l'Art Romànic i de la Unesco. Va ser alcalde de Calders del 2003 al 2011, vicepresident del Consorci del Moianès del 2003 al 2007 i del Consell Comarcal del Bages del 2007 al 2009, per ERC.

Foto: Francesc Rubí

? Com recordes la fundació de la revista "Dovella"?

? Cinc estudiants de l'institut Font i Quer - Lluís Len, Marc Vilarmau, Jaume Mestres, Jordi Flotats i jo - que teníem com a professor d'Història Jaume Serra, ens vam decidir a fer una revisteta d'història de Manresa. Va començar molt modestament amb l'ajuda de Serra i del professor Boqué, de filosofia. Des de l'inici la va impulsar sobretot Llorenç Ferrer. Vam buscar un consell assessor, on, entre d'altres, hi havia a més de Ferrer, Josep Oliveras, Francesc Villegas, Albert Benet... Després se n'hi van afegir més. Tots teníem una inquietud per la història, el patrimoni i un cert manresanisme. Volíem explicar d'una manera planera coses sobre la història de Manresa i comarca. Vam buscar especialistes perquè ens fessin alguns articles. Era una època en què el Centre d'Estudis del Bages (CEB) feia cada mes unes xerrades o conferències sobre temes històrics que ens servien per nodrir-nos d'articles. També recordo que gent com Roser Serra, de Calders, o Josep M. Vila s'hi van anar afegint. Amb el temps la vam traspasar al CEB.

? Què remarcaries del teu pas pel Centre d'Estudis del Bages?

? Hi vaig estar en l'etapa presidida per Llorenç Ferrer, en què es va organitzar el Congrés sobre la Restauració. En tinc un grat record. Vaig contactar amb el món cultural de Manresa, en uns moments de dinamisme associatiu efervescent que després va anar de baixa arreu. Es van conjugar persones grans com Xavier Sitjes, amb un bagatge cultural, amb d'altres de joves com Josep Oliveras, Llorenç Ferrer, Jaume Serra o Francesc Comas, que representaven el canvi generacional. Nosaltres encara érem més joves i ens ho miràvem amb els ulls ben oberts.

? Quina va ser la teva tasca com a redactor de "Correu Tres"?

? "El Correu Tres" era un encartat d'"El Correo Catalán". Conjuntament amb Lluís Len, hi feia cròniques esportives, recollint resultats de fútbol i bàsquet. Em va servir per començar a escriure. El diari era una certa continuïtat, fins i tot ideològica, per a alguns periodistes que havien estat a la "Gazeta de Manresa", encapçalats per Toni Prat i el fotògraf Xavi Costa. També hi havia el periodista de Navàs Quim Pujolar. Nosaltres ens hi vam afegir després.

? Quina va ser la teva presència als Amics de l'Art Romànic i als Amics de la Unesco?

? Participar en tot allò que era nou, engegar-ho, donar suport o participar directament en tots

aquests moviments o iniciatives que coincideixen en un uns moments d'efervescència de les associacions. Hi havia tantes activitats que fins i tot es repetien actes a la mateix hora del mateix dia: a la Plana de l'Om, als baixos de La Caixa al carrer Guimerà, al CEB...

? Amb quin treball vas obtenir el premi de recerca a l'Europa Comunitària de Caixa Manresa?

? Amb la proposta de l'estudi dels pous de gel a la comarca del Bages. Bona part dels més importants són al que ara és Moianès: Castellterçol, Sant Quirze de Safaja i Moià. Són els més importants de Catalunya, per volum i per incidència, i amb una visió més global, de tot el Mediterrani. És cert que tots els poblets tenien el seu pou de gel, però n'hi ha de més i menys importants. És diferent un pou per fabricar el gel que un pou per guardar-lo com a magatzem. Es venia gel als baixos de l'Ajuntament, però es portava de qualsevol lloc. Dels de fabricació n'hi havia menys i no a tots els pobles. Els pous de gel ja existien a l'Edat Mitjana a tots els castells i monestirs. Ara bé, quan a partir del segle XVIII hi ha un canvi climàtic, el gel passa de ser un producte per beure fred a un de primera necessitat. En èpoques d'epidèmies i malalties, calia que hi hagués gel. Fins i tot, les autoritats es preocupen d'anar-lo a buscar allà on sigui, ja que temen els avalots per manca de gel. Es prioritza el gel per una qüestió sanitària. Així, per exemple, l'hospital de Sant Andreu havia de tenir gel tot l'any. També servia per conservar el menjar i com a activitat industrial petita del tèxtil, però és una qüestió secundària.

? Com valores la teva etapa d'alcalde de Calders?

? Molt bona en l'àmbit personal i de tots els companys que vam estar a l'Ajuntament. Vam treballar molt. Treballar per un poble petit és una experiència, d vegades ingrata, però molt enriquidora i penso que tothom l'hauria de viure una temporada, perquè no és el mateix veure les coses des de dins o des de fora. Vius el que realment es pot fer i et permet tenir una visió més equilibrada de les crítiques als polítics. De les dues legislatures remarcaria la creació del casal de la gent gran, la urbanització de la plaça, l'acabament de l'escola i la llar d'infants. És veritat que tot va coincidir amb una època de vaques grasses.

? I en el Consorci del Moianès i el Consell Comarcal del Bages?

? Al Consorci del Moianès, que ara ha esdevingut Consell Comarcal, hi participàvem els deu alcaldes de la comarca. En vaig ser vicepresident a la primera legislatura. En tinc un record molt positiu, perquè era un consorci unitari, on els pobles tenien veu i vot per igual. No es treballava per mida de població ni per partits polítics. Tant de bo aquest criteri es pogués mantenir als Consells Comarcals. A la segona legislatura, durant la primera meitat, vaig ser vicepresident del Consell Comarcal, a la segona havia de ser president (pel pacte que ERC tenia amb els socialistes), però ho vaig deixar. Durant aquests vuit anys mai no vaig deixar de treballar al Museu de Terrassa, tot i que hi feia reducció de jornada o tenia facilitats d'horari, per intentar compaginar les dues coses, però no vaig cobrar ni un euro de l'Ajuntament. No vaig voler la presidència per incompatibilitat de treball i vaig escollir seguir amb la meva feina professional.

? Com és que ets doctor en Història de la Tècnica a París?

? Vaig "néixer" en una fàbrica i vivia a sobre de la màquina de vapor de cal Gallifa, on el meu avi feia d'encarregat i la meva mare també hi havia treballat. De seguida em va atreure molt el tema de la societat industrial. Els meus primers articles de fa molts anys a "Regió7" ja parlaven de l'arqueologia industrial, temes que aquí no es podien estudiar. En canvia París s'estudiava Història tècnica i de patrimoni industrial. Em vaig informar i vaig demanar una beca al CIRIT. Quan me la van concedir hi vaig anar perquè hi havia un curs presencial que era obligatori.

? Com va anar la teva feina de documentalista dels Fons d'Empreses de l'Arxiu Nacional de Catalunya?

? En tornar a l'Arxiu Nacional, com que no sóc especialista en arxius, em vaig dedicar a la documentació de l'apartat dels fons d'empreses, en uns moments en què començaven a arribar molts documents d'empreses tèxtils que acabaven de tancar, i d'empreses metal·lúrgiques que també tancaven. I els papers ens arribaven a camionades. S'havien de catalogar. Recordo també el fons de Manufactures Viladomiu, de la Colònia Sedó, de Fecsa que estava a punt de fusionar-se, la Maquinista Terrestre y Marítima...

? Quina ha estat la teva tasca al Museu de la Colònia Sedó?

? En tancar, va coincidir que havia cedit una part de la colònia per fer un museu dependent de la Generalitat. Així va anar a parar al Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya, on el director d'aleshores, Eusebi Casanellas, va proposar-me de fer el guió de l'exposició que havia d'anar a la Colònia Sedó. Per això, hi va haver el canvi de l'arxiu al museu. És a dir, vaig anar al museu, arran de la Colònia Sedó. I aleshores ja em vaig quedar al mNACTEC. Ara la colònia és un dels 28 centres que formen part del nostre museu, perquè és propietat del departament de Cultura, com la Farga Palau de Ripoll i Clot del Moro de Castellar de n'Hug.

? I a l'Ecomuseu del Moianès?

? Quan estava en el Consorci del Moianès, una de les meves propostes anava en la direcció de fer un ecomuseu, en el sentit que el patrimoni dels municipis del Moianès estigués al seu lloc. La idea és que el propi territori sigui el lloc de visita per veure el patrimoni tal com és. Va coincidir que ja m'hi dedicava al Museu i ara dins del Consell Comarcal podia desenvolupar una proposta que de mica a mica va anar arrelant. Parlem del 2006 i 2007. Ara el projecte ja està fet i es comencen a veure actuacions. Per exemple, la recuperació del camí ral de Manresa a Vic, a Castellcir, els pous de gel de Castellterçol, el molí de Moià, l'obertura de l'espai de la fàbrica Hemalosa, de Santa Maria d'Oló... Es tracta d'explicar a cada territori les singularitats de la comarca.

? Quina és la teva tasca com a director del mNACTEC?

? La programació del centre ubicat a Terrassa, on hi ha el central, però també de l'activitat de la xarxa i dels 28 centres que hi ha per tot Catalunya. Nosaltres vam optar per un model innovador que a Europa s'està copiant i cada vegada agrada més. Expliquem la industrialització de Catalunya al lloc on es va produir. I, per tant, el paper a Capellades; el suro a Palafrugell; el ferrocarril a Vilanova; i les mines a Cercs. Treballem una visió descentralitzada i de vinculació amb el territori.

? Quan eres cap de l'Àrea de Conservació, Documentació i Estudis, quina era la teva feina?

? Portava les col·leccions dels objectes, documentar-los, veure d'on venien i saber per a què servien i com funcionaven. Estudiar-los, en definitiva. Així com la recerca, semblant a qualsevol conservador d'un museu d'arqueologia.

? Quin és el Pla Estratègic de la Xarxa del Sistema Territorial del mNACTEC?

? En aquest moment està en "stand by". A partir del 2014 el nostre museu està inclòs dins l'Agència Catalana de Patrimoni Cultural. Això representa una certa pèrdua d'autonomia administrativa, que ara estem batallant per recuperar. Curiosament, el Pla de Museus, que es va presentar a finals de setembre, ja li torna a reconèixer. Han estat tres anys de recuperar l'autonomia d'organització i decisió pressupostària. Ara el Pla Estratègic de les activitats i exposicions es mou en tres eixos bàsics: explicar el passat, present i futur de les innovacions científiques i tècniques; com tenen vinculació amb el país, per prioritzar-les, i com han incidit en la societat. És a dir, explicar els pros i contres que té la tecnologia i la ciència. No totes les innovacions són fantàstiques. Lliguem amb la realitat social i sobretot fem veure que el món industrial és la societat d'una època que ha desaparegut, però que és la més propera a nosaltres. És la primera vegada que passa a la història de la humanitat, que una mateixa societat reivindiqui el patrimoni que ha fet i utilitzat: l'hem viscut

i en tenim fonts directes. Aquesta singularitat la fa atractiva i vinculant, perquè l'avi o el pare han treballat a la fàbrica, han vist autobusos vell, o ha anat amb un tren de vapor.

Foto: Francesc Rubí

? Quina és la situació dels museus de Catalunya?

? Molt professional i entusiasta. Fan front d'una manera excepcional a la manca de recursos professionals i pressupostaris. És greu a nivell de país (amb tots els dirigents de diversos colors polítics). El departament de Cultura sempre ha estat la maria de la Generalitat. Dins de Cultura, museus, biblioteques i arxius en són les maries. Però si volem fer un país nou, cal que culturalment assoleixin uns estàndards europeus que no tenim.

? I els de la Ciència i la Tècnica?

? L'avantatge és que el públic viu el patrimoni i li agrada veure uns telers funcionant o les fàbriques. No és ni estàtic ni mort. Com a Museu, malgrat les limitacions pressupostàries que tenim, notem un creixement constant de públic. A Terrassa passem dels 120.000 visitants l'any i en el conjunt del sistema són més de 500.000 persones. Però ara no només ens interessa saber quanta gent va al Museu, sinó quina incidència social i econòmica tenen a cada localitat i quina part del PIB representen. Busquem indicadors que superin el nombre de gent que hi va, per saber quina influència social tenen. Han de ser llocs de referència per culturitzar la societat i no per socialitzar la cultura.

? Quines possibilitats de creixement tenen?

? Poques, per la situació econòmica. Haurem d'esperar dos o tres anys perquè el pressupost del departament de Cultura pugui tenir unes dotacions més grans. Ara no arriba a l'1% del global. Cal un salt quantitatiu.

? Quina es la situació del patrimoni industrial a Catalunya?

? Hem estat pioners a Europa, però ara a estem aturats. S'ha fet una feina potent amb la Xarxa de Museus i van sortint d'altres propostes, però ens falta més recerca i relacions internacionals.

? I al Bages i a Manresa?

? S'ha fet tard a la ciutat i a la comarca, que han estat mirall de la industrialització a Catalunya. Hi ha més pèrdues que salvacions. La Fàbrica Nova i els Panyos són l'exemple del que no s'hauria de fer.

? Què opines de la situació de la Fàbrica Nova?

? El projecte de la Fàbrica Nova es fa amb una finalitat urbanística i econòmica, però no patrimonial. S'ha partit de la base de l'interès urbanístic i econòmic. Per tant, el patrimoni passa a un tercer pla i és l'excusa per rentar-se la cara d'un projecte que no el té en compte. Hi ha molts exemples a Europa de compatibilitat. Al patrimoni industrial se li ha de donar una reutilització, però sabent què s'hi feia i quines vivències hi havia en aquell lloc industrial.

? Què s'hauria de fer amb la fàbrica dels Panyos?

? Com a fàbrica és l'element més antic de patrimoni industrial que es conserva a Catalunya i l'estat. S'hi ha fet una actuació per conservar la teulada, però ara cal donar-li un ús. Té dificultats, justament per ser antiga, pels fonaments complicats. Però cal buscar-li algun ús com a despatxos o oficines oficials o poder-hi encabir alguna activitat. Només s'ha conservat la nau més antiga, però la resta del conjunt de la fàbrica ja no hi és.

? Per què es va deixar perdre el patrimoni industrial de la Via Sant Ignasi?

? No ho sé, però és una llàstima. No es pot conservar tot, però és molt lamentable que el paisatge i la imatge d'una societat industrial hagi desaparegut. La moda ha estat conservar una xemeneia sola enmig d'una illa de cases, però així no es fa visible una ciutat que ha estat industrial. El patrimoni s'ha d'integrar en el territori i en el paisatge.

? Com valoren el comportament d'Iberpotash pel que fa al patrimoni?

? Ha fet barbaritats. Ha ensorrat els cavallets d'obra que hi havia a Sallent abans del 1920. S'han carregat l'arxiu històric original de Solvay de Bèlgica i de la Unión de Explosivos Riotinto. No se'ls pot aplaudir ni donar premis. Què passa amb els antics arxius de fotos de Súrria i Sallent? Sé que ho tenen, però on? Deixarem que desapareguin? La xemeneia més alta de tot Europa era la de la fàbrica de Súrria, la van escapar i la van tirar a terra fa uns 15 anys. El carregador de l'estació de Súrria tampoc no hi és. No dic que s'hagi de mantenir tot, però s'han passat. Els sembla que es renten la cara fent una exposició, però hi ha fets inadmissibles.

? Els catalans acabarem sent independents?

? Espero i desitjo que sí. Ara o més endavant, no ho sé. Espero que sigui ara perquè ja s'ha fet un tomb social de trencament psicològic i mental amb Espanya. Les noves generacions ja no tenen por com els que van viure la guerra i el franquisme. Conflueixen la reivindicació nacional i de llibertats. No hi ha retorn. No hi ha més sortida que la independència per poder mantenir la singularitat nacional i cultural; si no ens convertirem en folklòrics com a la Catalunya nord. Gràcia Dorel, nascuda a Esparreguera, catedràtica a Reims i col·laboradora a la Colònia Sedó i al nostre Museu, que va viure l'exili a França, on s'havia exiliat el seu pare, em va possibilitar que el dia 29, dos dies abans de les votacions, intervingués a la televisió francesa per explicar el procés d'independència que viu el nostre país, que cada vegada interessa més a l'estranger.

El perfil

Foto: Francesc Rubí

Jaume Perarnau Llorens neix a Manresa el 9 d'agost de 1963. El pare era de Berga i va treballar com administratiu en una empresa d'assegurances, mentre que la mare, manresana, va treballar a Cal Gallifa, al carrer del Bruc, on vivien. Estudia de ben petit a les Dominiques, després al col·legi La Salle i el 1981 a l'institut Pius Font i Quer fins al COU. Treballa en una empresa com a administratiu i es llicencia en Filosofia i Lletres, especialitat d'Història, per la Universitat Autònoma de Barcelona. Professor d'Història a l'Escola Camps i Fabrés (1990-1991), ha treballat també com a documentalista dels Fons d'Empreses de l' Arxiu Nacional de Catalunya (1991-1993), al Consell de Cent. Viu a Calders des del 1992. Obté una beca del CIRIT per fer el doctorat, amb una tesi sobre el comerç de la indústria del gel a la Mediterrània: el cas de Catalunya. Doctor en Història de la Tècnica per l'Escola d'Alts Estudis en Ciències Socials de París i Diplomàtic en Estudis Avançats i Musicologia de les Tècniques al Conservatori Nacional d'Arts i Oficis de París, és director del Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (mNACTEC), des del juliol de 2014 i, provisionalment, des del febrer de 2013, en jubilar-se Eusebi Casanellas. Anteriorment, (1994-2013) hi havia exercit el càrrec de cap de l'Àrea de Conservació, Documentació i Estudis i ha actuat com a representant del Museu en congressos, reunions científiques i programes europeus de recerca.

Ha comissariat projectes museològics com ara el del Museu Colònia Sedó o l'Ecomuseu del

Moianès, i exposicions temporals i permanents de temàtica industrial i del Pla Estratègic de la Xarxa del Sistema Territorial del mNACTEC. És membre de comitès científics nacionals i internacionals (Crok, industrial heritage and Museology, Plan Nacional del Patrimonio Industrial, Iron and Man, Història de Catalunya i la Restauració), relatius al patrimoni de la societat industrial i de la història de la ciència i de la tècnica. Ha impartit cursos de formació, conferències, seminaris, i és autor de 21 llibres i d'una cinquantena d'articles relacionats amb la professió. Cal remarcar la publicació de la seva tesi doctoral en francès, la publicació del CEB dels pous de gel al Bages, el seu treball sobre l'arribada del ferrocarril a Manresa dins la Història de Manresa de mitjan segle XX publicada per Caixa Manresa, el llibre i la guia de la Colònia Sedó, o la telegrafia òptica amb Lluís Len, en el context d'encetar temes del territori desgoneguts. Va ser un dels cinc membres fundadors de la revista "Dovella" (Manresa, 1984), redactor d'"El Correo Catalán-El Correu Tres" i col·laborador de publicacions especialitzades. També va ser membre de les juntes del Centre d'Estudis del Bages, Amics de l'Art Romànic del Bages, Amics de la Unesco, i dels Amics del Museu de la Ciència, Tècnica i Arqueologia Industrial de Catalunya (AMCTAIC), creada pel Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya, i presidida per Josep Alabern: «Van ser actius, però ara els cal renovació». Ha rebut un premi Lacetània 1985 i el premi de Recerca a l'Europa Comunitària 1991, per un estudi sobre els pous de gel del Bages. Ha estat alcalde de Calders (2003-2011), vicepresident del Consorci del Moianès (2003-2007) i vicepresident del Consell Comarcal del Bages (2007-2009) per ERC. Ara n'és militant de base. Durant un temps va militar a l'Esquerra Nacionalista de Manresa.